

Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське

МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛУ, ВИКЛАДЕНОГО ПІД ЧАС ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Вступ. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні лекція є важливою ланкою, доцільною формою організації навчання у вищому навчальному закладі. Її загальне призначення – формування у студентів орієнтовної основи для оволодіння знаннями, уміннями, навичками, їх позитивного ставлення до життєвих реалій, що вивчаються, смаку до науки і дослідницької діяльності. Слово «лекція» у перекладі з латинської мови означає «lectio» – читання, а лектор «lector» – читець. Лекція активно застосовувалася в середньовічних університетах у формі читання й коментування викладачем тексту книг. В історії розвитку вона стала важливою формою словесного, особистісного впливу викладача, оратора на людину.

Лекція набула широко визнання у викладацьких колах, оскільки має наступні переваги:

1. Чітка організація навчального процесу (за наявності добре розробленого плану).
2. Можливість представити предмет в його розвитку.
3. Ознайомлення з важкодоступним матеріалом.
4. Передача як фундаментальної, так і новітньої інформації.
5. Можливість передати інформацію в стислі терміни великій аудиторії.
6. Можливість дати огляд теми.
7. Передача і роз'яснення принципової позиції лектора з ключових питань.
8. Можливість зацікавити велику групу студентів.
9. Акцент на ключових ідеях, іменах і концепціях, тобто виділення самого суттєвого в стислому вигляді (лектор більш коротко і доступно може розкрити тему, на яку в підручнику відводиться кілька параграфів).

Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті визначено, що основними чинниками подальшого розвитку освіти є [1]:

- єдність освіти і науки як умови модернізації освітньої системи;
- достатній обсяг фінансування науки та підтримка вітчизняних наукових шкіл;
- фундаменталізація освіти, інтенсифікація наукових досліджень у вищих навчальних закладах;
- формування змісту освіти на основі новітніх наукових і технологічних досягнень;
- інноваційна освітня діяльність у навчальних закладах усіх типів, рівнів акредитації та форм власності;
- правовий захист освітніх інновацій та результатів науково-педагогічної діяльності як інтелектуальної власності;
- залучення до наукової діяльності учнівської та студентської обдарованої молоді, педагогічних працівників;
- створення науково-інформаційного простору для дітей, молоді і всього активного населення, використання для цього можливостей нових комунікаційно-інформаційних засобів;
- запровадження цільових програм, що сприяють інтеграції освіти і науки;
- випереджальний розвиток педагогіки і психології, внесення цих наук до переліку пріоритетних напрямів розвитку науки в Україні.

В цих умовах невід'ємною частиною є використання сучасних технологій викладання матеріалу з урахуванням потреб та вимог слухачів.

Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» трактує поняття наукової та науково-технічної діяльності: наукова діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань; науково-технічна діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій. При цьому їх ефективність безпосередньо залежить від складу наукових працівників [2]. Сучасні умови розвитку технологій та інноваційних методів викладання мають стати основою для інтенсивного засвоєння матеріалу.

Постановка задачі. На жаль, значна частина лекторів не приділяє належної уваги рівню зацікавленості аудиторії в отриманні інформації. Також слід зауважити, що використання більшою кількістю лекторів «класичної школи» викладення матеріалу в умовах сьогодення не є відображенням уяви слухачів про методи розповсюдження наукових надбань, і це не відповідає потребам та вимогам сучасної аудиторії «споживачів знань». Для зацікавлення слухача лекційною темою необхідна складна попередня підготовка лектора, що вимагає тривалого часу і передбачає не тільки написання тексту лекції, але й:

- психологічну підготовку педагога до її проведення;
- глибоке осмислення мети лекції, сутності головних положень, ідей;
- «внутрішнє переживання» її змісту;
- вироблення педагогом власних переконань у його значущості, впевненості у своїх знаннях;
- оволодіння майстерністю виступу і взаємодії з аудиторією.

То ж основною задачею для лекторів є розробка методик викладання, що сприятиме всебічному, якісному та зацікавленому сприйняттю та засвоєнню, а головне, можливістю подальшого використання викладеної інформації слухачами-студентами.

Результати роботи. Враховуючи кількість інформації, що мають засвоїти слухачі для отримання відповідного рівня знань, та вимоги до якості знань сучасних фахівців, необхідно значною мірою та в короткі терміни налаштуватися лекторам на «хвилі сприйняття» відповідної вікової категорії з урахуванням рівня обізнаності її в сучасних технологічних та соціальних середовищах. То ж з метою підвищення рівня сприйняття та засвоєння викладеного матеріалу під час лекційних занять пропонуємо (як додаток до «класичної методики»):

- використовувати літературні джерела національних авторів та видавництв для підняття обізнаності в досягненнях українців у світовій науці та розвитку патріотизму серед основної маси слухачів – молоді – майбутнього нашої держави;
- застосовувати не лише рекомендовану та новітню літературу, а й матеріали науково-технічних конференцій, збірники наукових праць та рекомендувати проводити патентний пошук для визначення рівня техніки, який можна вважати корисним для розуміння теми;
- переконувати у важливості конкретних наукових знань, виявляти їхню світоглядну, моральну цінність;
- висвітлювати положення, ідеї, що сприяють самопізнанню, самовдосконаленню студентів;
- активно користуватися класичними бібліотеками, оскільки забезпечуючи збереження і активне використання знань, нагромаджених у процесі еволюції людства, бібліотеки стали інтелектуальними центрами науки, сприяють підвищенню інтелектуального і морального потенціалу суспільства, гуманізації всіх соціальних процесів, сприяють формуванню наукового світогляду і підвищенню культурного рівня кожної окремої людини;
- рекомендувати для розширення можливостей комунікації долучатися до всесвітніх наукових надбань через електронну мережу Інтернет та баз даних іноземних періодичних наукових видань, наприклад:

- 1) <https://doaj.org>;
- 2) <http://www.sciencedirect.com/science/search>;
- 3) <http://search.crossref.org>;
- 4) <http://journals.indexcopernicus.com>;
- 5) <http://www.worldcat.org>;

- рекомендувати перегляд наукових фільмів та роликів за вивченими темами, оскільки використання паралельного джерела інформації лише додатково розширить горизонт знань та світосприйняття;

- відвідувати відкриті лекції та семінари інших навчальних закладів, незважаючи на рівень акредитації, виставки виробничих підприємств, різноманітних установ, пов'язаних із майбутньою професією слухачів;

- розглядати наукові концепції, теорії через призму дискусій вчених, сучасних досліджень, особистого бачення проблеми;

- висвітлювати теми та надбання досліджень студентських наукових гуртків, щоб зацікавити решту аудиторії до проведення наукової роботи в час, відведений для самостійного опрацювання курсу лекцій;

- застосовувати парадоксальні факти, виявляти невідповідності у теорії і практиці;

- лекторам не слід ігнорувати концепції та методики, що не співпадають з їх власним баченням;

- разом з інформацією доцільно передавати й практичні надбання;

- вдаватися до експериментів: «Лекція удвох» – рідкісний вид лекцій. Він використовується, коли виступають два опоненти, які дотримуються різних поглядів на ту чи іншу проблему або задачу. Така лекція добре підходить для формування наукового типу мислення у студентів;

- застосовувати історичні аспекти наукових знань (біографічні факти із життя вчених, історичні моменти наукових відкриттів, досліджень тощо);

- обов'язково використовувати діалог («Лекція-діалог») як форму читання лекцій. Діалог завжди передбачає бажання співрозмовників чути і розуміти один одного. Мало просто розуміти співрозмовника, потрібно ще й прийняти (нехай на час) його погляди та цінності. Саме під час погодження з думкою лектора й відбувається засвоєння викладеної інформації як осмисленої;

- також використовувати «Лекцію-бесіду» – лекцію, що включає елементи семінару. На відміну від лекції-діалогу це не просто розповідь лектора упереміж з питаннями аудиторії, а складний контакт з аудиторією за певним планом;

- завжди у будь-якій тематичній лекції показувати прикладне значення викладеного матеріалу, бо саме прикладне до практики знання, а не теоретичне його «сухе» розуміння, дає можливість всебічно засвоїти та використовувати набуті навички у буденному та професійному житті.

Вважаємо за потрібне окремо наголосити на необхідність впровадження семінарських занять, під час яких слухачі доповідають вибрані теми перед звичною для себе аудиторією – однокурсниками. Така методика дозволяє одночасно домогтися наступних результатів:

- доповідач доносить іншою (відмінною від лектора) мовою до аудиторії інформацію, що буде сприйматися як окрема тема та нова подія у буденному житті слухача, яка обов'язково закарбується у пам'яті;

- доповідач вступає у науково-педагогічний діалог зі своїми одногрупниками, що дозволяє їм усім у вигляді бесіди збільшити рівень власних знань;

- доповідач «переступає» психологічний бар'єр «парта-дошка» та починає відчувати себе відповідальним за процес, що відбувається, а також позбувається невпевненості у собі під час виступів перед будь-якою аудиторією.

Також доцільним є створення у студентських групах наукових гуртків, які б дали змогу слухачам, починаючи з ранніх курсів, вливатися у науково-дослідницьке життя. Під час відвідування таких заходів було б доцільне висвітлення теоретичних основ, питань методики, технології та організації науково-дослідницької діяльності, тобто формування теоретичного й практичного підґрунтя для ефективного проведення наукових досліджень студентами як у процесі навчання у вузі, так і на практиці. Під час відвідування подібних заходів відбуватиметься процес самовдосконалення на підґрунті природної конкуренції між особистостями дослідників, а також за рахунок вільного колабіту інформації про отримані наукові досягнення, процес розповсюдження якої відбувається на загальних зборах у вигляді обговорення результатів досліджень, адже найбільш вагомі ідеї для досліджень отримані не лише у лабораторіях, а й на конференціях, бесідах, засіданнях та інших видах «живого» спілкування.

Також слід звернути увагу на нові технології навчання, такі як інтерактивне навчання як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності. Сутність інтерактивного лекційного викладання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх його учасників, кожен з яких вносить в цей процес свій особливий індивідуальний вклад, при цьому відбувається обмін знаннями та ідеями.

Інтерактивну лекцію або семінар можна проводити у вигляді імітаційної, ділової, рольової ігор, ситуаційного аналізу, евристичних технологій генерування ідей, тренінгу.

Таким чином, удосконалення рівня сприйняття та засвоєння викладеного матеріалу під час лекційних занять може здійснюватися як інноваційний процес, а саме: заміна застарілих і неефективних методів, прийомів і засобів новими і більш ефективними; використання нових ідей, технологій, що вимагає організації навчально-виховного процесу.

Висновки. Отже, можемо зробити висновок, що всі запропоновані методики є додатковим інструментом для підвищення рівня засвоєння викладеного матеріалу під час відвідування занять слухачами. Студента варто вчити не тільки справжній, але й майбутній техніці. Для цього необхідно, по-перше, при вивченні спеціальних дисциплін викладати основні напрямки науково-технічного прогресу в галузі за доступний для огляду період часу, а по-друге, знайомити студента з основами наукових досліджень, щоб у своїй майбутній практичній діяльності він міг самостійно вирішувати питання, що вимагають творчого мислення [3]. Саме наведені методики й допомагають розкритися внутрішнім уподобанням та творчим проявам слухача. Як свідчить зарубіжний та вітчизняний досвід, застосування нових технологій та методик при викладанні матеріалу під час лекційних занять, без сумніву, актуальні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / Цехмістрова Г.С. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 240с.
2. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / [Марцин В.С., Міценко Н.Г., Даниленко О.А. та ін.]. – Л.: Ромус-Поліграф, 2002. – 128с.
3. Колесников О.В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / Колесников О.В. – 2-ге вид., випр. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 144с.
4. Клименюк О.В. Технологія наукового дослідження: авторський підруч. / Клименюк О.В. – К.-Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2006. – 308с.
5. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підруч. / Шейко В.М., Кушнарєнко Н. М. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2003. – 259с.
6. Крушельницька О.В. Методологія і організація наукових досліджень студентів: навч. посіб. / Крушельницька О.В. – К.: Кондор, 2003. – 192с.

Надійшла до редколегії 27.02.2017.